

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, доцента

Чекаревої Євгенії Сергіївни

про дисертацію Зубченка Святослава Віталійовича

«Синтактико-стилістичні засоби аргументації

в «Історії» Геродота», подану у формі рукопису на здобуття наукового

ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.14 –

класичні мови. Окремі індоєвропейські мови

Сучасний підхід до вивчення мовних явищ дозволяє розглянути особливості їх реалізації в певних формальних і семантичних структурах з урахуванням соціально-часової детермінованості й слугує інструментом встановлення характерних особливостей пізнання світу носіями мови. Опрацьовані у дослідженні С. В. Зубченка питання реалізації аргументативної стратегії в «Історії» Геродота на морфологічному, лексико-семантичному, стилістичному рівнях дозволяє продемонструвати, як за допомогою засобів давньогрецької мови відбувається логічне обґрунтування тезису різними способами та з різною метою залежно від настанов автора та специфічних характеристик адресата тексту.

З огляду на те, що свідомість людини неодмінно включає аксіологічний, оцінний аспекти, а її психічна діяльність становить єдність інтелектуального, емоційного, вольового компонентів, що неминуче відображається в семантичній структурі мови і безпосередньо реалізується в мовленні, встановлення й вивчення специфіки синтактико-стилістичних домінант аргументації Геродота набуває особливого значення для розкриття феномену грецького лінгвокультурного середовища.

Відсутність праць, присвячених означеній науковій проблемі зумовлюють **актуальність** пропонованого дослідження. З іншого боку, сучасний погляд на встановлені Геродотом принципи аргументативної

стратегії як особливого виду кодування мовленнєвої діяльності, метою якої є логічне обґрунтування тезису належними компонентами та риторичними засобами і переконання адресата у власній думці, є надзвичайно актуальним в реаліях сьогодення, коли слово як ніколи раніше стає інструментом впливу на свідомість реципієнтів й регламентує їхню діяльність.

Наукова новизна рецензованої роботи полягає насамперед у виборі предмету дослідження – співвідношення та міжрівневих зв'язків між компонентами аргументаційних схем промов в «Історії» Геродота, функціональної ролі засобів синтаксичної стилістики у досягненні ефективності аргументації, особливостей внутрішньої та зовнішньої структур антитези як синтактико-стилістичної домінанти в аналізованому творі.

Теоретичне значення дисертації С. В. Зубченка полягає в тому, що вона, з одного боку, розширює теоретичну базу дослідження аргументації взагалі, а з іншого, сприяє подальшому поглибленню окремих аспектів теорії аргументації, зокрема її реалізації в конкретних формах мовлення (монолог, діалог, полілог) з установленням притаманних їм аргументаційних схем.

Практична цінність дослідження зумовлює можливість використання отриманих автором результатів під час аналітичного читання та інтерпретації текстів давньогрецьких авторів, у лекційних курсах з античної літератури та риторики, для створення навчально-методичних посібників відповідної тематики, а також у науково-пошуковій роботі студентів і аспірантів.

Мета рецензованої роботи, як випливає з самого тексту, полягає у комплексному дослідженні специфіки реалізації аргументативної стратегії Геродота з фокусом уваги передусім на синтактико-стилістичних засобах у прямій мові у формі монологів, діалогів і полілогів.

Завдання, логічно і послідовно визначені метою дослідження, розв'язуються на статистично достовірному матеріалі, яким слугували монологи, діалоги та полілоги персонажів «Історії» Геродота (194), та зафіксовані в них синтактико-стилістичні засоби (понад 700), отримані

методом суцільної вибірки з дев'яти книг «Історії» Геродота (загалом 17881 рядків).

Мета, матеріал та завдання зумовили відповідну структуру роботи.

У першому розділі представлено теоретико-методологічну базу дослідження аргументації як явища, що характеризується тисячолітньою історією, протягом якої склалися різні підходи до її розуміння. Автор обирає релевантне дослідженню розуміння аргументації як певного виду мовленнєвої діяльності, що виражається у знаковій системі, характеризується чіткою структурою, базується на логічному обґрунтуванні тезису різними способами та з різною метою залежно від кожного конкретного випадку. При цьому слушно наголошується на тому, що кожна аргументація розгортається в межах конкретної структури, елементами якої виступають тезис, аргумент, а також посилання й гарантії. Аргументація може розгортатися в межах різних форм мовлення, в класифікації яких окреме місце посідає монолог.

Слушною видається й увага автора до питання комунікативних ролей, а також проблеми моно- та політематичності у різних формах мовлення. Таким чином, прослідковується взаємозв'язок між тематичною різноманітністю та кількістю учасників: чим більше осіб беруть участь у спілкуванні, тим більше тем вони підіймають під час їхньої комунікації.

Загалом, можна відзначити вдало розроблену методологію дослідження й чіткий та аргументований її виклад у підрозділі 1.5. Методологічна база дослідження характеризується поєднанням загальнонаукових і лінгвістичних методів. Вибір методу зумовлюється метою і досліджуваним аспектом аргументативної стратегії Геродота. Повний та вичерпний огляд методології дослідження свідчить про глибоке розуміння мети і завдань роботи, а також шляхів їх вирішення.

У другому розділі досліджуються монолог, діалог та полілог як аргументативні тексти у Геродота. Автор ретельно розглядає аргументативну структуру означених видів мовлення, вивчає синтактико-стилістичні засоби з визначенням стилістичних домінант. Дані статистичного аналізу дозволили

С. В. Зубченку дійти важливих висновків про те, що найпоширенішим елементом аргументації всіх трьох форм мовлення постає аргумент. Наступною важливою тенденцією, виявленою в ході дослідження, стало те, що всі аргументаційні промови підсилені синтактико-стилістичними засобами, представленими різною мірою. Переважне вживання антитези (269 випадків) у монологічній, діалогічній і полілогічній аргументації персонажів дало підставу вважати її синтактико-стилістичною домінантою аргументації. Автор слушно наголошує на тому, що вдале розміщення елементів аргументації у промові, достатня кількість засобів на їх підсилення стали гарантією успіху і переконливості тезисів, викладених у тексті «Історії» Геродота.

Третій розділ присвячено вивченню антитези як синтактико-стилістичної домінанти аргументації у тексті «Історії» Геродота. Дисертант послідовно розглядає антитезу як стилістичну фігуру, за допомогою якої можна вплинути на людське свідоме й несвідоме не лише заради естетичного задоволення, але і з метою переконання та нав'язування своїх думок, про що добре знали ще за часів античності й тому ретельно вивчали цей мовний компонент разом з іншими риторичними засобами. Аналіз антитези як стилістичної домінанти аргументації Геродота супроводжується належним поняттєво-теоретичним апаратом, ілюструється достатньою кількістю переконливих прикладів, які дозволяють вивчити антитезу з погляду її внутрішньої структури та зовнішніх характеристик. У результаті проведеного дослідження, слушно вказується на особливе місце антитези в «Історії» Геродота, оскільки цей риторичний прийом, на думку автора, віддзеркалює й допомагає у виразити відмінності у культурі, релігії, звичаях, побуті та мові греків та інших народів, сприяє деталізації опису та максимальній аргументації оповіді. Усе це разом дає підстави стверджувати, що антитеза є іманентною домінантою ідіостилю Геродота.

У висновках узагальнено результати аналізу стратегії аргументації в «Історії» Геродота, визначено ефективність обраної методики та перспективи дослідження.

Хоча завдання, поставлені автором, загалом вирішені, проте поряд із багатьма позитивними моментами робота не позбавлена певних недоліків.

Суть зауважень можна сформулювати таким чином:

1. У першому розділі, присвяченому аналізу теоретико-методологічних основ дослідження, в п. 1.5. першим етапом дослідження вказано на необхідність встановлення контексту походження «Історії» Геродота, буттєвий час і простір життя автора, його світогляд, передумови написання, джерела та діалект написання твору тощо (стор. 57). Проте в тексті дисертації такий аналіз не представлений. Натомість, дійсно важливим було б згадати про творчість логографів як попередників Геродота-історика, змодельювати засоби аргументативної стратегії цих авторів і провести паралелі з відповідними підходами й принципами Геродота.

2. У підрозділі 1.3.3. розглядаються теоретичні положення про полілог та його диференційні ознаки. При цьому автор наводить міркування, що з огляду на певні характеристики «всі зафіксовані полілоги у Геродота (6) – це власне діалог» (стор. 49). Наведена теза потребує уточнення й розкриття, оскільки полілог у дисертації ретельно розглядається як окрема форма мовлення, відмінна від власне діалогу, зі своїми принципами побудови аргументації.

3. У другому розділі зазначається, що в тексті «Історії» наявні як монологи лише з обов'язковою частиною аргументації (тезисом) і з повною відсутністю якихось підсилювальних засобів, так і монологи з багатою монологічною аргументацією (стор.63). Слушним видається пояснення цього об'єктивно зафіксованого факту, чітке визначення питомої ваги таких монологів у загальній їх кількості, встановлення їх ролі в аргументації Геродота, яка, як це видно з загальних результатів дослідження, здебільшого

має складну структуру, посилену численними синтактико-стилістичними засобами.

4. Дисертація не позбавлена технічних та стилістичних вад. Зокрема, помічено неточності в написанні ініціалів дослідників (А. І. Білецький, замість А. О. Білецький, див. стор. 49 дисертації та стор. 1 автореферату; Є. А. Селіванова замість О. О. Селіванова, див. стор. 40 дисертації; Ж.-К. Анкскомбр замість Ж.-К. Анскомбр, див. стор. 18 дисертації). Трапляються неточності у написанні грецьких слів (напр., *λέξις εἰρομένη* замість *λέξις εἰρομένη*, див. стор. 10 дисертації).

Висловлені зауваження й пропозиції є невід'ємною частиною великої дослідницької роботи, що виконана із залученням комплексної методики і вирішує нові теоретичні й практичні проблеми, і мають рекомендаційний характер.

Дисертація С. В. Зубченка є самостійним дослідженням, яке розвиває основні положення лінгвістики в обраній проблематиці. Значний теоретичний і мовний матеріал, методологічна база дослідження засвідчують загальнонаукову й лінгвістичну ерудицію автора. Дисертація характеризується в цілому гарною мовою, акуратним оформленням, чітким і логічним викладом загальних теоретичних положень і власних спостережень.

Публікації (загалом 11 позицій) і автореферат адекватно відбивають зміст дисертації. Основні положення й результати дисертаційного дослідження пройшли достатню апробацію на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях.

Отже, дисертація Святослава Віталійовича Зубченка «Синтактико-стилістичні засоби аргументації в «Історії» Геродота», подана на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, відповідає вимогам п. 9, п. 10, п. 12, п. 13 та п. 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанови КМ України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р.), а її автор С. В. Зубченко

заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.14 – класичні мови. Окремі індоєвропейські мови.

Офіційний опонент,
доктор філологічних наук, доцент,
декан філологічного факультету,
професор кафедри
історії зарубіжної літератури
і класичної філології
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Євгенія ЧЕКАРЕВА

